

Vreugde

MANUEL VILAS

Vreugde

Uit het Spaans vertaald door Trijne Vermunt

Uitgeverij Podium
Amsterdam

De vertaler ontving voor de vertaling van dit boek
een projectbeurs van Literatuur Vlaanderen.

Oorspronkelijke titel *Alegría*

© 2019 Manuel Vilas

Oorspronkelijke uitgever Editorial Planeta

© 2022 Nederlandse vertaling Trijne Vermunt/Uitgeverij Podium

Omslagontwerp bij Barbara

Omslagbeeld © Pierre Roy-Camille

Foto auteur Nines Mínguez

Zetwerk Michiel Niesen

ISBN 978 94 6381 165 1

www.uitgeverijpodium.nl

*Door de pijn kwam ik bij de vreugde.
Door de pijn ontdekte ik dat de ziel bestaat.
Door de pijn begon in mijn trieste rijk
een mysterieuze zon te gloren.*

José Hierro

1

Alles wat we hebben liefgehad en zijn kwijtgeraakt, alles wat we innig hebben liefgehad zonder te beseffen dat het ons op een dag zou worden afgenomen, alles wat ons, toen we het eenmaal kwijt waren, toch niet kapot wist te krijgen – ook al bleef het wreed en vastberaden en met bovenaardse kracht aansturen op onze ondergang – verandert vroeg of laat in vreugde.

De menselijke ziel had nooit op aarde mogen neerdalen.

Ze had in de hoogten moeten blijven, in de hemelse afgronden, bij de sterren, in de diepe ruimte. Ze had uit de buurt moeten blijven van de tijd; de menselijke ziel was beter niet menselijk geweest, want onze ziel veroudert onder de zon, smelt, zakt in en spat uiteen in miljoenen vragen die zich verstrooien over verleden, heden en toekomst, die samen één tijd vormen: onze eigen, persoonlijke tijd, waarin de liefde een permanent verlangen is, dat onvervuld blijft, dat ons wijst op de schoonheid van het leven en vervolgens verdwijnt.

Ze verdwijnt.

En laat ons achter in een imposante, bittere, delicate stilte.

Miljoenen vragen die mensen waren voor ze vragen werden. Miljoenen lichamen, miljoenen vaders, moeders, zonen en dochters.

En wij blijven alleen en huiverend achter.

De menselijke ziel, dat zijn wij, wij allemaal, op zoek naar liefde, we willen iedere dag bemind worden, wachten iedere dag op

de komst van de vreugde; waar zouden we anders op moeten wachten?

Wat zouden we allemaal graag willen dat het leven orde en betekenis had, maar er is alleen tijd en vluchtig afscheid nemen, en in dat afscheid nemen leeft de onmetelijke liefde die ik nu voel.

Dit is mijn wanorde, dit is mijn chaos.

Hier ben ik, volledig ontredderd, en toch voel ik de kracht van de vreugde, maar ook de onbestemde razernij van het leven in me.

Zoals ieder mens.

Want we zijn allemaal hetzelfde.

En in die hongerige vreugde zit al het levensbesef dat we hebben weten te vergaren.

Begin 2018 publiceerde ik een roman, een roman waarin ik mijn levensverhaal vertel, dat boek veranderde in een peilloze afgrond.

In dat boek woonde het verhaal van mijn familie.

Bach en Wagner, mijn vader en mijn moeder.

Ik heb mijn familie in een boek gestopt waar muziek in zat en dat is het mooiste wat ik in mijn leven heb gedaan.

Mensen verklaarden me voor gek.

Het is gewoon liefde, zei ik dan. Liefde, en noodzaak, en hoopvolle verwachting. Als je over je familie praat, komt die familie weer tot leven. Als ik schreef over mijn vader en mijn moeder en wat we waren geweest, kwam het verleden terug, en het was machtig en goed. Dat was alles, meer deed ik niet.

Op dit moment ben ik in een hotel in Barcelona.

Ik had nooit gedacht dat ik ooit weer met pen en papier zou schrijven, zoals ik nu aan het doen ben. Mijn computer staat voor me, maar ik heb er niks meer aan.

Ik ben in dit hotel al drie keer van kamer veranderd. De eerste beviel me niet, die was te warm en had een vreselijk uitzicht. Toen ik de tweede kreeg, dacht ik dat ik er zou kunnen slapen: de opluchting, de behoefte rust te vinden, me te bevrijden uit de kluwen van zenuwen, het constante heen-en-weer.

Maar toen ik een tijdje op bed lag besepte ik dat ik me had vergist. De kamer lag aan de Avenida de la Diagonal, een van de

grote verkeersaders van Barcelona, en er was veel lawaai van de straat. Veel lawaai werd een hels lawaai. Het was lawaai van onbekenden, van honderden mannen en vrouwen die zich door de stad bewegen met hun auto's, hun scooters, hun gesprekken. Het lawaai veranderde in een vijand. Ik werd nerveus. Ik was zo stom geweest mijn koffer al uit te pakken, aangemoedigd door mijn positieve eerste indruk. Ik zag hem open op tafel liggen en vroeg me af hoelang het zou duren voor ik alles weer had ingepakt.

Mijn spullen komen me voor als de spullen van een geest zonder lichaam. Mijn zwarte truien, mijn computer, mijn agenda, mijn toilettaas. Ze lijken op de dingen die mijn vader vroeger had, het lijken spullen van mijn vader, niet van mij.

Het was 1 juli in Barcelona. Ik voelde de vochtigheid waar de hele stad in baadde. Ik kon er niet aan wennen, moest er op een vernederende manier van zweten. Mijn leven en de hitte hebben op een bepaald moment in mijn verleden broederschap gesloten. Als ik dood ben en het niet meer warm heb, heb ik het niets bereikt. Het niets is: de Spaanse hitte niet meer voelen, de hitte die in alle Spaanse steden hangt; het kan vochtig warm of droog warm zijn, maar warm is het altijd.

Hitte en het leven zijn in mijn geval hetzelfde.

Ik ben vijfenvijftig jaar en over een paar dagen word ik zesenvijftig. Ik geloof niet dat ik zo oud ben. Als ik dat wel deed, als ik de harde realiteit ervan onder ogen zou zien, zou ik moeten nadenken over de dood. Je kunt niet leven als je bezig bent met de dood, ook al is er niets wat zich zo sterk in ons manifesteert als de dood. De dood is er, in je hart. Niemand wil zijn eigen dood liefhebben, niemand wil met haar praten, maar ik wil dat wel, omdat ze me toebehoort.

Ik keek in de spiegel. Veroudering is bij mannen altijd gecamoufleerd, verborgen. De maatschappij is mild ten aanzien van de ouder wordende man, maar onverbiddelijk ten aanzien van de ouder wordende vrouw.

Ik belde de receptie en vroeg opnieuw een andere kamer. Er kwam iemand om me te helpen. Ik veronderstelde dat ik beneden over de tong ging.

‘Nou mag jij die maskees doen.’

‘Nee, ik had die gek van vorige week al, en die was nog erger, want die was getrouwd en werd geholpen door zijn vrouw. Deze is tenminste alleen.’

Zo’n dialoog stelde ik me voor, maar ik voelde geen gêne, ik was haast vereerd door het idee dat de receptionisten hun gedachten en afkeuring aan me wijdden. Alles is leven en alles dient het leven. In alles zit een hommage aan het leven.

Mij is het gegeven die hommage te zien in alles wat op deze wereld bestaat.

De volgende dag vroeg ik weer een andere kamer. En ontdekte ik dat het leven de doordrammers beloont, degenen die niet rusten voor ze het allerbeste hebben. Vasthoudendheid kan je tot waanzin drijven.

Ze gaven me, wie weet om van het gezeur af te zijn, een spectaculaire kamer op de vijftiende verdieping, de bovenste en ongetwijfeld beste van het hotel. Het was de ideale kamer: groot, licht, de hoogste van het gebouw. In de verte zag je de zee. En er was ook een raam in de douche, met weer een ander uitzicht op Barcelona.

Ik voelde me heer en meester over de stad.

De stad lag aan mijn voeten.

Ik zette de airco aan en alles was perfect.

Toen moest ik denken aan de eerste keer dat ik naar Barcelona kwam. Dat was in 1980. Mijn toenmalige vriendin had er familie, daar logeerden we; een tante van haar leidde ons rond in de stad. Die verkering hield geen stand. Nu, achtendertig jaar later, denk ik eraan terug. Een verdwenen liefde waarvan enkel een door een man met een goed geheugen opgerakelde herinnering over is. Wat doet de tijd met ons? Maar de persoon die ik was, de persoon die achtendertig jaar geleden met zijn vriendin naar Barcelona kwam, zit begraven in mijn lichaam, in mijn vlees.

Mijn kamer op de vijftiende verdieping van dit hotel is als een gewijde plek, ik ben het die hem verhef tot iets onstoffelijks.

Stukje bij beetje valt de avond.

Af en toe kijk ik uit het raam: daar ligt Barcelona, vol kleuren blauw op deze zomeravond, met zijn honderden straten en zijn doden die tegen de levenden praten, het gesprek dat mensen van

boven de vijftig onafgebroken voeren met hun gestorven dierbaren.

Straks heb ik een etentje met een leesclub die mijn roman heeft gelezen, een boek waarin ik schrijf over jullie tweeën: over jou, mama, over jou, papa, want jullie tweeën en jullie twee geesten zijn alles wat ik heb, en wat ik heb is een koninkrijk, misschien wel een onontcijferbaar koninkrijk, een koninkrijk van schoonheid.

Jullie zijn in schoonheid veranderd, en ik ben getuige geweest van dat wonder. En ik kan het leven niet dankbaarder zijn, want nu zijn jullie schoonheid en vreugde.

2

Ik vind het heel erg leuk (ook eng) om lezers te ontmoeten. Ik denk altijd dat mijn uiterlijk ze zal tegenvallen. En het laatste wat ik wil is ze teleurstellen. Het is zo treurig om een ander mens teleur te stellen. Misschien besluiten veel schrijvers daarom te verdwijnen. Niet alleen schrijvers, om het even wie kan besluiten dat hij liever verdwijnt dan dat hij teleurstelt.

Als ik de boekhandel binnenloop, komen heel wat mensen me gedag zeggen. Maar er is een bijzonder iemand bij. Eerst herken ik haar niet. Ze kijkt me aan alsof we elkaar kennen, maar ik kan haar niet plaatsen. Ik heb hooguit een vaag vermoeden.

Ik ben altijd bang voor dit soort onverwachte gebeurtenissen, dit soort toevalligheden waarmee het leven je ineens overvalt.

En al na een paar woorden weet ik het.

Ik heb haar vijfendertig jaar niet gezien. Haar schoonheid is voorgoed verdwenen. Een weerzien met het verleden is altijd vernietigend, een aanslag op het zenuwgestel. En toch is ze in mijn herinnering ongeschonden, onaangetaast gebleven.

Ik ben onnoemelijk ontroerd.

Ik probeer uit haar gezicht van nu het gezicht te lichten dat in mijn hoofd zit. En ik geloof dat ze het doorheeft. Ik zeg tegen haar dat ik haar altijd enorm heb bewonderd. Dat is wat in me opkomt: dat ik haar bewonderde. Ik geloof dat dat er het beste woord voor was.

Ze zegt dat ze heeft moeten huilen om mijn roman en dat ze zich mijn ouders herinnert, dat ze precies zo waren als in het boek.

‘Het zijn jouw ouders, ik herinner me ze nog zo goed,’ zei ze.

De hare stonden mij ook nog levendig voor de geest, want haar ouders en de mijne waren bevriend en ik herinner me die vriendschap, ik herinner me het gelach, ik herinner me hun etentjes in kleine tavernes, de grappen, de plannen, de vreugde.

En alles wat daarvan over is zijn zij en ik.

Ze zegt dat ik trots mag zijn dat ik mijn ouders zo goed heb getroffen in het boek. Ik durf haar niet te vragen naar haar familie uit Barcelona. Ze is me voor en vertelt dat de tante bij wie we loeerden inmiddels dood is, maar ze zegt: ‘Misschien weet je dat niet meer, het is lang geleden en je hebt intussen zoveel mensen leren kennen, het verbaast me dat je nog wist wie ik was.’

Op de terugweg naar het hotel denk ik aan haar.

Ik heb niet eens gevraagd of ze getrouwd is of kinderen heeft. Ik geloof dat ik bang was voor die vraag. Hoe kun je niet bang zijn voor die vraag? Ik raakte in andere gesprekken gewikkeld en na afloop van het diner zag ik haar in de verte en wilde ik geen afscheid nemen. Alsof ik haar met huid en haar terugduwde in het donkere gat waaruit ze tevoorschijn was gekomen.

Ze leek iemand anders.

Wie was het dan?

Ik ga mijn kamer op de vijftiende verdieping binnen. Ik heb de airco aan laten staan en de kamer is behoorlijk koud, maar het is een behaaglijke koude.

Ik moet steeds aan haar denken. Ik had definitief afscheid van haar kunnen nemen, want hoogstwaarschijnlijk zien we elkaar nooit meer terug. We gingen samen skiën, in 1978 en 1979. Zij had een heel moderne uitrusting. Ik heb niet durven zeggen dat ik veertig jaar na dato nog altijd weet welk merk ski's en bindingen en schoenen ze had. Rossignol ST 650-ski's, bindingen van Look Nevada en schoenen van Nordica. Ik durfde het niet op te biechten, die overvloed aan herinneringen en merken, waaronder een gewichtiger, diepgaander herinnering schuilgaat: mijn eerste keer in Barcelona was samen met haar en met haar tante, die hiervandaan kwam en inmiddels dood is. Ik heb niet gevraagd in welk jaar ze is gestorven.

We mochten niet bij elkaar slapen: zij sliep bij haar tante en ik

sliep in mijn eentje in een andere kamer.

En nu, achtendertig jaar later, denk ik dat er een enorme wijsheid zat in die beslissing. Dankzij die beslissing kan ik een poging doen om rustig te slapen vannacht.

En met het gezicht van Paloma als jong meisje – want ze heette Paloma en zo heet ze nog steeds – probeer ik mijn ogen te sluiten, probeer ik te slapen.

Ze had een bruine teint, zwarte ogen vol onschuld, lang, sluik donker haar en iedereen was dol op haar, want ze was aardig, lief en vriendelijk.

We hadden nooit uit elkaar mogen gaan. We hadden moeten trouwen en samen oud moeten worden.

Ik had haar nooit mogen leren kennen.

Ik had niet geboren mogen worden, als het was om zo te lijden.

Midden in de nacht sta ik op, ik kan niet slapen, het is drie uur 's nachts, ik doe alle lichten aan en bekijk de ruimte en mijn spullen die verspreid liggen over de kamer. Morgen ga ik terug naar Madrid en zal er tussen deze muren een andere gast slapen, en zo zal het doorgaan tot het gebouw omvalt, tot het moment waarop het een andere bestemming krijgt, gerenoveerd wordt of gesloopt, en het hele gebed dat ik nu opzeg meesleurt in zijn val.

3

Mijn jongste zoon, Vivaldi, werkt voor een bezorgdienst en doorkruist de hele stad op zijn fiets. Ik noem hem Valdi, dat is korter en het is een eerbetoon aan de beroemde componist van *De vier jaargetijden*, die ook rood haar had.

De elpee van *De vier jaargetijden* van Antonio Vivaldi kocht ik omstreeks 1977. Het was een aanbieding, hij kostte vijftwintig peseta. Ik was een puber van veertien, maar de plaat maakte een verpletterende indruk: ik hoorde in die muziek de grilligheid van de tijd, transformatie, beweging, verandering, en dat was een pijnlijke gewaarwording, want ik wilde niet dat er iets veranderde.

Valdi en ik wonen allebei in een andere stad. Ik in Madrid en hij sinds kort in Barcelona. Sinds ik weet dat hij voor dat bedrijf werkt, dat Glovo heet, zie ik op heel veel plaatsen in Madrid jongens en meisjes van zijn leeftijd fietsen. Vroeger viel het me niet op, maar nu wel. Ik zie ze sinds mijn zoon dat werk doet.

Als ik een jongen op een fiets zie met een gele Glovo-does, slaat mijn hart over en denk ik aan Valdi.

Ik kan onmogelijk niet ook van al die jongens en meisjes houden, die niet mijn kinderen zijn maar hetzelfde werk doen als hij. Ik denk aan hun vaders en moeders. Omdat ik moeilijk op ze af kan stappen om ze mijn liefde te verklaren, maak ik een foto van ze met mijn mobiele telefoon en app die naar Valdi. Ik weet dat hij dat leuk vindt. Hij geeft commentaar op technische details van de fietsen van zijn collega's in Madrid.

Bovendien is het zo dat Valdi dan antwoordt. Als ik ergens anders over schrijf, antwoordt hij niet. Zijn werk interesseert hem, en daar ben ik blij om.

Ik denk dat ik bij hem zou moeten zijn, om te helpen trappen, te helpen met bezorgen. Valdi wilde niet studeren, dat vindt hij niks. Hij vertelt me wat hij verdient als koerier. Hij zegt dat je er uiteindelijk veel geld mee kunt verdienen. Ik weet dat dat niet waar is, maar ik vind het heel fijn dat hij die dromen heeft. Ik denk dat het goed is dat hij dat soort ambities heeft, die me doen denken aan de mijne toen ik zijn leeftijd had.

Toch vind ik het jammer dat hij dat werk doet, ik zou liever hebben dat hij iets anders deed. Hij maakt zo'n verloren indruk. Al is dat verlorene wonderschoon, groots, ontroerend.

Wat ben ik gek op Valdi en wat zie ik hem weinig. Maar als we elkaar spreken aan de telefoon ben ik gelukkig. Hij vertelt duizend-en-één dingen, en alles is altijd een beetje maf.

Hij is zzp'èr moeten worden. Dat wil zeggen dat hij in dezelfde situatie zit als ik, ik ben ook zzp'èr. Ik verheug me over die overeenkomst, misschien betekent ze iets.

Natuurlijk betekent ze iets, ik heb er zo'n behoefte aan dat de dingen die we doen betekenis hebben.

Bach, mijn vader, was ook zzp'èr. En dus maken wij drieën deel uit van een keten van arbeid, of zelfs van muziek, want zzp'èr zijn is overgeleverd zijn aan financiële onbestendigheid, is als leven van de muziek.

Als ik nu zou sterven, zou ik in Valdi's herinnering altijd jong zijn, want ik ben nog geen oude man. Als ik nu zou sterven, zou hij om me moeten treuren, en dat wil ik niet. Ik wil niet dat er ooit iemand om mij treurt. Maar wat zou ik graag hebben dat hij zich me op mijn best herinnert, dat hij zich me herinnert vol schoonheid en licht.

Het leven is even grandioos als wreed en hard.

Het leven is het onvermogen het leven te kennen. Ik ken mijn zoon al niet meer echt, hij mij evenmin. We dolen elk apart over de wereld. En die vervreemding zal toenemen naarmate ons leven slijt.

Alleen het aanschouwen van de schoonheid van onze huidige

en toekomstige vervreemding behoedt ons voor de tragiek van die vervreemding.

Het leven van een vader en het leven van een zoon zijn vol vervreemding, die alleen de liefde kan veranderen in de meest schitterende odyssee.

Maar niemand weet wat liefde is en wat haar grenzen zijn.

We zullen nooit weten wat leven is, want misschien is het niet meer dan ademen en naar de hemel kijken. En daar hebben we niet genoeg aan, daar hebben we nooit genoeg aan gehad.

Je arme vader sleept zich over de wereld, Valdi, smekend om een minuutje van je leven.

Iedere vader is gedoemd te bedelen om liefde.

4

Op een goede dag besef je dat je nooit volledig met iemand samen bent geweest, zelfs niet met jezelf. En dat is een belangrijke dag. Het leven van de ouder wordende mens bestaat erin onder ogen te zien dat hij nooit met een ander is geweest of zal zijn; hij zal nooit zijn ziel aan een ander kunnen geven die dan beseft wat hem wordt toevertrouwd en het beschermt, verzorgt en bewaakt. Om een ander lief te hebben moet je jezelf opofferen. Weinig mensen offeren zichzelf op. Ieder mens die de diepe ouderdom bereikt, accepteert het alleen-zijn, denk ik terwijl ik in de hogesnelheidstrein naar Madrid zit.

We hebben de illusie van gezelschap geconstrueerd met de uitvinding van het gezin, van de liefde, van vriendschap, van onvoorwaardelijke banden; en die illusie werkt prima tot er met de jaren een nieuwe gedachte neerslaat: de gedachte dat je alleen zult sterven, want we sterven allemaal alleen. De zeeën, de bergen, de sterren en de bomen zijn alleen, dat is mijn opvatting van eenzaamheid: een prachtige viering van het mysterie dat we hier zijn, in dit leven en op aarde.

Ik zou mezelf als dode willen zien om vanuit het leven mijn eigen dood aan te raken. Het idee van de opstanding, dat absurd is en veelvuldig neergesabeld en verguisd en afgekraakt en geminacht, toont zich aan me met een gele kracht, die me trekt. Opstanding, waar de grootste schrijver van de moderne tijd – Tolstoj, Lev Tolstoj – in geloofde, is verslaafd zijn aan het leven. Hoe kan iemand niet verslaafd zijn aan het leven, aan het aan-

schouwen van de liefde, van voedsel, van de winter, van de zomer, van de lente, van de herfst? Hoe kan iemand niet verslaafd zijn aan de wind en het lichaam van de wind?

We zijn de voorvaderlijke mysteries vergeten.

Ik kan geen stap zetten in dit leven zonder dat de geest van mijn dode ouders bij me is.

Na de publicatie van mijn roman besloot ik dat ik ze niet meer zou aanroepen, dat ik ze voorgoed met rust zou laten in hun dood, maar mensen stelden me – met de beste bedoelingen en alle tact van de wereld – onophoudelijk vragen over hen. Terwijl ik ze juist terug wilde brengen naar de plek waar ze vandaan kwamen. Maar welke plek was dat?

De vrouw die naast me zit in de AVE zal ook wel een vader en een moeder hebben, en gezien haar leeftijd – in de zestig schat ik – is de kans groot dat ze dood zijn. Ze zit naast me te eten, ze heeft een boterham bij zich en eet heel discreet. Vanuit mijn ooghoek kijk ik naar haar rode nagels op het fabrieksbrood; en naar de met haar telefoon verbonden oortjes.

Vanuit de AVE zie je flatgebouwen in de buitenwijken van de steden, met weinig benijdenswaardige flats. Daar wonen mensen, en ik stel me hun levens voor. Wie weet slijt ik ooit mijn dagen in een van die flats aan de rand van de stad, goedkope flats met uitzicht op het spoor.

Zo stel ik me het einde altijd voor: van God en iedereen verlaten, in volslagen anonimiteit, weggestopt in een flatje van veertig vierkante meter waar het in de zomer veertig graden is, omringd met vuil en stof, liggend in een smerig bed. En ziek, stervende, maar desondanks sereen. Zo zie ik mezelf in de toekomst.

Ik geloof dat ik met dit soort gedachten probeer het lot te tarten, probeer om nergens bang voor te zijn. Want al valt er op het oog niets aanlokkelijks of begerenswaardigs te ontdekken aan de flats die ik vanuit de AVE zie, er wonen mensen, mensen die ademen en verliefd worden. En we mogen nooit vergeten dat het leven zich voltrekt onder de zon zolang het licht is, en onder de maan zodra het donker wordt. Dat kan niemand je afpakken: de dag en de nacht.

Ik kijk weer naar de vrouw naast me in de АVE. Ze is in slaap gevallen met een broodkruimel op haar mond, die haar gezicht ontsiert. Met onwaarschijnlijk beleid haal ik de kruimel weg.

Nu is ze perfect.